

5. 黄育阳. 唐宋男女词人«女性词»比较研究. *华东交通大学*. 2016. URL: <http://cdmd.cnki.com.cn/Article/CDMD-10404-1016900414.htm> (дата звернення 13.10.2018).
6. 李海霞. 现代汉语常用性别词 «男、女»同义词系列辨析. *学理论*. 广东商学院华商学院. 2011. URL: <https://wenku.baidu.com/view/f91ebb2f4b35eefdc8d333dc.html> (дата звернення 13.10.2018).
7. 李宇明. 中国现代的语言规划—附论汉字的未来. *汉语学习*. 2001. №5. С. 1–6. URL: <http://ybs.blcu.edu.cn/chengguoxiazai/liyuming/lunwen/2014-08-26/e07a8b2df28e87aaa84abb00995a4afa.pdf> (дата звернення 13.10.2018).
8. 宋代女性词人：我以我词写我心. *闻加家的博客*. URL: http://blog.sina.com.cn/s/blog_6c896c700102eglv.html (дата звернення 13.10.2018).
9. 范明贤. 现代汉俄词典. 北京：外语教学与研究出版社，2002. 1104 叶；
10. 叶满天. 16汉字之错：既不尊重女性，又误导儿童人生观. *人民网—强国社区*. 2010. URL: <http://www.people.com.cn/GB/32306/33232/10798208.html> (дата звернення 13.10.2018).

ДІАЛЕКТНІ ТЕКСТИ ЯК ДЖЕРЕЛО СТУДІЮВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ СХІДНОСТЕПОВИХ ГОВІРОК

Дворянкін В. О.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української філології
Маріупольський державний університет
м. Маріуполь, Донецька область, Україна*

Загальновідомо, що діалектні тексти є надійним матеріалом для ґрунтовного опису всіх рівнів говіркової мови. Про важливість вивчення зафіксованих зв'язних текстів неодноразово свідчили наукові праці лінгвістів (див., наприклад: [3; 4]). Вітчизняний говірковий текстотекстфонд необхідно постійно поповнювати. Це стосується як архаїчних, так і новожитніх українських діалектних обшпирів. Зокрема, актуальною на сьогодні залишається проблема формування фонотеки й текстотеки мовлення носіїв українських східностепових говірок Донецчини, які належать до новостворених. Зупинимось на деяких особливостях створення мовного кадастру названого говіркового масиву.

На сучасному етапі маємо науково-навчальний посібник «Східностепові українські говірки», у якому вміщено зв'язні тексти, зібрані у 1995–1998 роках у населених пунктах Донеччини та інших регіонах України, подано матеріали до словника, з'ясовано характерні мовні риси досліджуваних говірок, висвітлено історію заселення Донецького краю [10]. Численні записи говірко-

вого мовлення (тексти-нарлативи) спостерігаємо в монографії Л. Д. Фроляк [11], яку можна вважати одним із зачинателів віртуальної фонотеки діалектного матеріалу (представлено записи на компакт-диску). Як свідчать автореферати кандидатських дисертацій В. Ю. Дроботенко [5], Н. Г. Загнітко [6], Н. Б. Клименко [7], М. С. Кушмет [8], Н. П. Сіденко [9], існують низки текстів, які подано в додатках до цих наукових праць.

Зауважимо, що внаслідок воєнних дій на Сході України (2014 – донині) деякі східностепові говірки Донеччини (і Луганщини) «перетворилися на *редуктивний ареал*, який і надалі зазнає трансформації» [2, с. 151]. Отже, своєчасне записування діалектного мовлення (як за різними програмами-питальниками, так і у формі текстів різної тематики) завжди буде важливою умовою для студіювання різних говіркових континуумів і східностепового обширу зокрема.

Нижче коротко розглянемо два автобіографічні тексти, зафіксовані у східностепових говірках Волноваського району Донеччини. Так, цікавими прикладами є тексти-спогади свідків голоду 1946–1947 років. Інформантами є корінні мешканці двох населених пунктів одного району. Згадують вони саме 1947-й – очевидно, найскладніший рік у повоєнний період (на той час чоловік-інформант був семирічною дитиною, жінка-інформант – десятирічною).

У першому тексті-нарлативі для вираження поняття «голод» використано такий лексичний потенціал народної мови: словосполучення *сорок с'омий год* (налаштовує читача на сприйняття відомостей про головну трагедію року – голод); іменник *голодоўка*; емоційно-оцінні демінутиви *по мал'ен'кому коржыку, каласк'і, у торбинку, зерн'атко*; конструкції із семантикою бажання *хл'іба хот'ілос' на'йістис', шоб хот' шо-не'буд' виросо*; конструкції із семантикою заперечення *не ол'ійі / не сала / н'ічого ц'ого не" було, н'іколи йо'го не" найідалис' – хл'іба н'іколи воши'ч'е не" на'йіс'а* (повтор стилістичного (емоційно-експресивного) спрямування) та ін.: *ну за'помн'ілос' м'ен'і сорок с'омий год // ме'н'і було ўже с'ем год / йак у нас голодоўка тут була у сел'і // помн'у те / шо хл'іба хот'ілос' на'йістис' / н'іколи йо'го не" найідалис' ў це ўрем'а // йа буў паца'ном / с'ім'яа ў нас велика була / бат'ко по'г'іб на войн'і // мати ў степу / а ми до'ма / хто чим / тут о'городом зан'імалис' / та'к'ім / шоб хот' шо-не'буд' виросо // помн'у йа / с'і'даем і'істи / картошка була ў нас / це ўже ўсе модно було / не ол'ійі / не сала / н'ічого ц'ого не" було // мат' мо'яа / ну ма'ма / о'то на шест' д'ітей / ко'ждому по та'кому мал'ен'кому коржыку // йа коло з'ерна там / не" з'мел'ано во'но не на й'ак'ій мел'нице / а руч'н'і та'к'і були / ет'і / жорна чи йак і'х називали то'д'і / ну кам'ен / на кам'ен мо'лол // помн'у / там у нас р'а'дом село / пол'е було пше'ниц'і / по'том ту пше'ниц'у ско'сили / б'ігаў каласк'і р'ват' туд'а і і'істи зер'на / ц'ілу пше'ниц'у // ма'ма накри'ч'ала на мене / по'лайала / шоб не л'із туд'а / бо случ'айі були / та'к'і / шо л'уди поўми'рали / понайідалис' пше'ниц'і / понабу'хали у і'х там у к'іш'ках / і л'уди поми'рали / о'на нам не разр'ішала туд'а да'же по'б'ігти // р'а'дом пол'е було*

/ і шоб хо^дит' ту^да / но йак уже йо^го / це пол'е / ўбрали / мо^йа ма^ма хо^дила мо^лотит' цей е^то / зерно / сна^пи / у сна^пах во^но бу^ло / там ма^ла^та^йка сто^йала / коло тойі ма^ла^та^йк'і / уруч^ну нак'і^дали / т^рахтар кру^ти^й / мо^лотили та^к'і зер^на / і со^лома ви^па^дала там / зерно пр'ам у м'и^шк'і б'ігло / по^том у б'ричку і везли на то^к / а там о^то / де ма^ла^тарка мо^лотила / о^це ўсе // ну ка^пиц'у змо^лот'ат' / а там ас^танец'а / зер^на па^ра^с:ипан'і // во^ни пере^йїхали до дру^гойі ко^пни / там назби^рали з:ем^л'о^йу / з ус'ім з йо^го о^так / у тор^бинку / до^дому при^н'іс / п'ішо^у іш'ч'е // про^ми^ваем ото йо^го / зем^л'а ўс'а рас^тала / виби^ла ў р^ешеті чи ў с^иту / ос^талос'а зер^н'атко те / пости^лили йо^го на шо-не^буд' там / на т^р'апку чи во^но висо^ахло // то^д'і зма^лоли / во^но там і кру^па / то спе^ч'ут' / ў суп хот' // йа то^го х^л'іба н'іколи во^пи'ч'е не^н на^йїс'а // (записано 2017 року від Гриценка Василя Валер'яновича, 1940 року народження, освіта – 10 класів, пенсіонера, у с. Валер'янівка Волноваського району Донецької області).

До засобів вербалізації поняття «голод» у другому тексті-нарративі належать такі лексичні ресурси: числівник *сорок сед'мий* (занурює реципієнта у простір подій того часу); іменник *голодоўка*; демінутивні утворення *коло^сочки*, *колос^ки*, у *пучочок* (повтор); стилістично маркований повтор *л'уди ж то голодн'і*; конструкції з прикметником *жи^в'і*; конструкції із семантикою заперечення *без за^жарки*, *без кар^тошки*; конструкція зі значенням бажання *шчоб жи^в'і осталис'* та ін.: *було це ж сорок сед'мий / голодоўка / ми хо^дили у степ / йа з^найу / шо ми на те поле хо^дили / там по^верх пше^ниц'і / не йач^мен' / жито / жито ж гу^шче за пше^ниц'у / нам ^нужно бу^ло ус'і т'і коло^сочки з^р'ізат' і у пучочок / у пучочок // і с'уди у кла^доўку ми сда^вали // по^том л'уди ж то голодн'і / шо ро^бит' / л'уди ж то голодн'і / цей Шило да^ваў л'уд'ам о^т'і коло^сочки / нар'ад помо^лот'ат' / а по^том же ж пот'рут' і ва^рили л'уд'ам / назива^{ўс}'а кан^д'ор // ну без / йак той ка^зал / без за^жарки / без кар^тошки / ну ос' ў^кинут' о^ц'у кру^пу у в^оду / при^сол'ат' / і ос' це назива^{ўс}'а кан^д'ор // ц'і шо ро^боч'і / да^вали по ополонику / а нам по п'ї^ополоника да^вали / а ўсе од^но да^вали / ми ўже жи^в'і були // і хто-то до^н'іс у Волно^ваху / шо Шило о^це в^аре / корме л'удей кан^д'ором // шо о^ц'і колос^ки / шо ми той йак йо^го / йїх пус^кайут' на с^торону / йо^го визи^вали / чут' не^н поса^дили // да в'ін же йїх се^бе-то не^н заб^раў / в'ін же л'удей спа^саў / л'уди ж н'ісл'а то^го / шчоб жи^в'і осталис' / л'уд'ам же ^надо ў степ і ти ра^ботат' // (записано 2011 року від Квидовської Раїси Пилипівни, 1937 року народження, освіта – 7 класів, пенсіонерки, у с. Малинівка Волноваського району Донецької області).*

Отже, розглянуті діалектні тексти-нарративи свідчать про широкий набір лексем-вербалізаторів поняття «голод». Уважаємо за доцільне в подальшому з'ясувати особливості маніфестації згаданого поняття на матеріалі інших текстів цієї тематики. Доречно також провести порівняльний аналіз, урахувавши специфіку автобіографічного дискурсу на базі як сусідніх, так і віддалених говіркових ареалів, зокрема подільського ландшафту [див.: 1].

Перспективним є укладання хрестоматії різнотемних діалектних текстів, зафіксованих в українських новожитих східностепових говірках Південної Донеччини. Безсумнівно, наукова інтерпретація сформованого корпусу говіркових текстів дасть змогу здійснити якісний опис фонетико-граматичних і лексичних особливостей мовного континууму нової формації.

Література:

1. Гороф'янюк І. В. Життєвий шлях подільського селянина в мовному втіленні (на матеріалі автобіографічних текстів). Діалекти в синхронії та діахронії: текст як джерело лінгвістичних студій / відп. ред. П. Ю. Гриценко. Київ: КММ, 2015. С. 83–91.
2. Гриценко П. Сторінками цінної монографічної студії (Фроляк Л.Д. Українські східностепові говірки Донеччини: Монографія. – Дрогобич: Посвіт, 2013. – 399 с.). Українська мова. 2015. № 4. С. 150–161.
3. Діалекти в синхронії та діахронії: загальнослов'янський контекст: тези доповідей міжнародної конференції / за ред. П. Ю. Гриценка; Ін-т укр. мови НАН України. Київ: КММ, 2014. 524 с.
4. Діалекти в синхронії та діахронії: текст як джерело лінгвістичних студій / відп. ред. П. Ю. Гриценко. Київ: КММ, 2015. 504 с.
5. Дроботенко В. Ю. Лексика сімейних обрядів у говірках Донеччини: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Донецьк, 2001. 23 с.
6. Загнітко Н. Г. Назви їжі, напоїв у східностепових говірках Донеччини: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Донецьк, 2011. 19 с.
7. Клименко Н. Б. Назви одягу в східностепових говірках Донеччини: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Донецьк, 2001. 19 с.
8. Кушмет М. С. Сільськогосподарська лексика українських східностепових говірок: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Донецьк, 2014. 20 с.
9. Сіденко Н. П. Географічна апелятивна лексика східностепових говірок Центральної Донеччини: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Донецьк, 2003. 22 с.
10. Східностепові українські говірки: наук.-навч. посіб. / за заг. ред. д-ра філол. наук проф. Анатолія Загнітка. Донецьк: ДонДУ, 1998. 114 с.
11. Фроляк Л. Д. Українські східностепові говірки Донеччини: монографія. Дрогобич: Посвіт, 2013. 399 с.